



Magyar könyvtártörténeti kronológia 2008–2010 : pótlások, javítások, 996–2007. 4. kötet / összeáll. Gerő Gyula ; [közrem.] Rác Ágnes ; [közread. Az] Országos Széchényi Könyvtár. – Budapest : OSZK, 2014.– 428 p.

# Magyar könyvtártörténeti kronológia 4. kötet

Néhány évvel ezelőtt, 2010-ben látott napvilágot három kötetben *Gerő Gyula* monumentális könyvtártörténeti kronológiája, mely a kezdetektől 2007-ig sorakoztatta a hazai könyvtárügy múltját regisztráló adatokat, az elmúlt év végén pedig megjelent az adattár folytatása, a 2008-tól 2010-ig terjedő időszak eseményeit és az alapmunka pótlásait, javításait is tartalmazó negyedik tomos. A kiegészítő résszel lezárul a kronológia, ugyanakkor az összeállító az adattárhoz a közeli jövőben egy ötödik kötetet is közread a kitüntetett könyvtárosokról. Ezzel a munkával válik majd teljessé a hazai könyvtárügy történetét adatokban, faktumokban összegző vállalkozás.

Gerő Gyula több évtizedes munkájának jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. A magyar könyvtárügy, könyvtártörténet eseménysorozatának közreadásával megteremtette azt a szilárd vázat, amelyre felhúzható lesz egyszer a hazai könyvtártörténet kellően részletes és tényekre alapozott szintézise. A történetelméleti szakirodalom megkülönbözteti egymástól az eseménytényt és a struktúrátényt. Az előbbi végső soron minden számszerűsíthető mennyiség, minden a tér meghatározott pontján valamely időben lezajló esemény, valamilyen ágens által valamilyen hatást kiváltó akció, cselekedet. Az eseménytény tehát a história alapja, váza, nélküle nem lehetne történetírásról beszélni. A pusztá eseményekből azonban nem rekonstruálható a múlt a maga teljes totalitásában. Ahhoz, hogy a hallatlanul sokféle és egymással látszólag semmilyen kapcsolatban nem álló tényekből értelmes rend legyen, szükséges olyan absztrakciók, elvonatkoztatások alkalmazása, amelyek egybefűzik a különféle tényeket és értelmezik azokat. Ezeknek a logikai műveleteknek az elvégzésével, vagyis az eseménytények struktúráténnyé szervezésével jönnek létre a múlt egészének megértését segítő fogalmak. Vagyis konkrét példával megvilágítva az előbbieket: Gerő Gyula kronológiájából összegyűjthetők a néhány évvel ezelőtti intézmény-összevonások adatai, tényei – ezek egyenként az eseménytények. Ezekből és más eseménytényekből kell megalkotni a historikusnak a struktúrátényeket ahhoz, hogy értelmezhesse a 2008-tól 2010-ig tartó időszak hazai könyvtárügyét. Nagy kérdés, hogy valamivel nagyobb rálátással a jövő könyvtártörténésze hogyan fogja értékelni ezt az időszakot, milyen struktúrátényt alkot az egyedi adatokból. Az elhúzódó válság éveinek? Az átalakulások kezdetének? A ha-

gyománys, papíralapú könyvtárak utolsó időszakának? Ma még nem lehet tudni. Egy biztos: Gerő Gyula adattára az eseménytények olyan monumentális és megbízható corpora, amely jelentősen megkönnyíti most és a jövőben a könyvtárügy múltját kutatók helyzetét.

A pótkötet gyűjtőköre, szerkezeti felépítése az alaplához képest nem változott, vagyis a könyvtárügy húsz területére vonatkozóan találhatóak a különféle adatok. Ezek az egyes konkrét könyvtárak működésére (alapítás, névváltozás, összevonás, megszűnés, bűnesetek, katasztrófák, az épület felavatása, felújítása, bővítése) vonatkozó információkon túl felölelik a könyvtárügy, könyvtárpolitika eseményeit, a szakmai szervezetek tevékenységét, a képzésre vonatkozó adatokat, a könyvtárak (és könyvtárosok) által megjelentetett szakkönyveket, kiadványokat, a könyvtárosok által elnyert tudományos fokozatokat, kitüntetések, a könyvtárak vezetésében bekövetkezett személyi változásokat, a jeles személyek halálának időpontját. Emellett tartalmazzák az országos vagy regionális tanácskozások, a könyvtári akciók, kampányok stb. adatait is. Lényegében tehát minden, az egyedi könyvtárakra és a könyvtárügyre vonatkozó jelenség, esemény, történés bekerült most is az adattárba.

Az alaplumban mintegy 16 ezer esemény, adat, tény, közel 4700 személy és 3050 intézmény, szervezet, továbbá a könyvtárak által kiadott vagy a könyvtári munkát szolgáló 1900 kiadvány bibliográfiai adata szerepelt. Az újonnan közölt adatokkal jelentősen bővült a kronológiában regisztrált történések száma: az eseményleírások 18 830-ra, a név szerint említett személyeké 5700-ra, az intézményeké 3600-ra, a regisztrált kiadványoké pedig 2541-re emelkedett.

A kronológia első nagy szerkezeti egysége a 2008–2010-es évekre vonatkozó anyag közlése, vagyis az alapmű folytatása. Kétségtelen, hogy ez a három esztendő nem tartozik a hazai könyvtárügy egyértelműen fényes korszakába a jelentős összegű *európai uniós* pénzekből megvalósult támogatások ellenére sem. A közölt adatokból világosan kirajzolódik, hogy ezekben az években milyen sok települési könyvtár ala-

kult át, vesztette el önállóságát és lett egy másik szervezet része. Részben ennek (is) köszönhetően lett kevesebb a foglalkoztatott könyvtárosok száma, illetve az összevont intézményekben többnyire csökkent a bibliotékák súlya, jelentősége. A negatív tendenciák azonban nemcsak a közkönyvtárakat érintették, számos szakkönyvtár, többek között kórházi könyvtár is megszűnt ezekben az években. A veszteségeket kétségtelesen pótolják némileg a megépült, felújított, bővített könyvtárak adatai, ezek sorából a legjelentősebb esemény Pécsen a *Dél-dunántúli Regionális Tudásközpont és Könyvtár* 2010. szeptember 8-ai felavatása, illetve október 25-i megnyitása volt. A fejlesztések többnyire a *Társadalmi Megújulás Operatív Program* (TÁMOP), illetve a *Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program* (TIOP) keretében valósultak meg, a kronológiából jól összegyűjthetők a fontosabb könyvtári fejlesztések adatai.

Az adattár második szerkezeti egysége a *Pótlások és javítások*. A közölt adatokkal az egész kronológia arányosabb lett, és jobban dokumentáltá vált például az 1952–1984 között működött járási és az 1960-as évektől megszervezett megyei kórházi könyvtárügy története. De számos új információval gazdagodott a 19. századi könyvtártörténet is, különösen sok, eddig ismeretlen adat került elő az 1850-es években községi könyvtárak létesítésére vonatkozó kezdeményezésekről. Az önkényuralom alatti felvetések, tervek arra szolgálnak példát, hogy az osztrák elnyomás éveiben a köz művelődését, az olvasás terjesztését a nemzet megmaradását szolgáló programnak tekintették a tervezetek kidolgozói. A pótlások és javítások között egyébként kiegészítések is találhatóak az alaplótkötetben közölt adatokhoz; ezt minden esetben szögletes zárójelben tudatja a szerkesztő a kötet használatával. Elsősorban ebben a részben figyelhető meg Gerő Gyula lelkiismeretes munkája, amely egyúttal élvezetes olvasmányt is nyújt a kötet használatjának. Az egy-egy naphoz csatolt események többnyire nem csupán önmagukban tanulmányozhatók, hanem előzményeivel és következményeivel együtt, vagyis egy kronológiai bejegyzés számos faktuot tartalmaz. Ezek a

szövegek szinte élvezetes esszék, néhány sorban olykor egész életpályákat rögzített az összeállító, olyannyira, hogy akár belefeledkezve lehet olvasni a kronológiát és nem pusztán az információt praktikus használni a kötetet. A számtalan eset közül egy jellemző példa az 1924. április 28-ai bejegyzés az *Akadémiai Könyvtárban* történt könyvlopásról. A tettes, *Holik Flóris László* egykori szerzetes, akkor tanár ügyét elutasították a hatóságok, és később Olaszországban *Florio Banfi* néven jelentős tudományos eredményeket ért el. 1945 után újabb fordulatot vett életútja, a magyar állambiztonsági szolgálatok beszervezték, és hosszú ideig jelentett. Ha már az ügynökökről esett szó, érdemes lett volna *Szőnyi Tamás: Titkos írás 1956–1990: Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet* (Bp. : Noran, 2012.) című kétkötetes munkáját is átnézni, ugyanis számos könyvtári és könyvtárosra vonatkozású adattal lehetett volna bővíteni mindkét irányból a kronológiát, vagyis a megfigyeltek és megfigyelők között egyaránt akadtak kollegáink.

Az adattár harmadik szerkezeti egysége *Somogyi József* összeállítása; *Magyar nagykönyvtárak* címmel közölt statisztikai jellegű kimutatást négy oldalon. A táblázatban 63 könyvtár adata sorakozik a 2010. december 31-ei állapot szerint az intézményekben foglalkoztatott könyvtárosok csökkenő száma szerinti rendben. Az összeállítás logikájára nem tudtam rájönni. A jegyzék élén értelemszerűen az *Országos Széchényi Könyvtár* szerepel teljes munkaidőre átszámítva 397 fővel, az utolsó, 63. helyen pedig egy fővel a *Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár* található. Az nem világos, hogy mely könyvtárak kerültek be az összeállításba, illetve milyen elv alapján maradtak ki mások. Egyetlen városi könyvtár sem szerepel a jegyzékben, márpedig szép számmal akadnak 10–15 főt foglalkoztató városi bibliotékák (*Sopron, Nagykanizsa, Dunaujváros* stb.), illetve az országos szakkönyvtárak közül is hiányzik például a *Hadtörténeti és az Országos Egészségtudományi Könyvtár*, az egyházi gyűjtemények közül pedig nem szerepel a *Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Könyvtára*, az *Országos Evangélikus Könyvtár*, a múzeumiak közül pedig kimaradt

a *Nemzeti Múzeum*, az *Iparművészeti Múzeum* és a *Szépművészeti Múzeum* könyvtára. Ezek a gyűjtemények mind egy főnél több munkatársat foglalkoztatnak (amúgy számos községi és kisvárosi könyvtár is helyet kaphatott volna az összeállításban, ha egy fővel is bekerülhetett intézmény a „nagy” könyvtárak jegyzékébe).

A következő szerkezeti egység *Rácz Ágnes* munkája, *A magyar könyvtártörténeti kronológiában említett kiadványok bibliográfiája* című fontos jegyzék. A kronológia négy kötetében összesen 2541 könyvtári, könyvtártudományi munka adata szerepel az adattár megfelelő helyén. Az összeállítás ezúttal egységes időrendben, pontos leírásokkal közli a bizonyos értelemben a hiányzó magyar könyvtártörténeti bibliográfiát is pótló jegyzéket. Az összeállítás adott éven belül szerzői, illetve cím szerinti betűrendben közli az egységesített leírásokat. Többnyire könyvtárak által kiadott kiadványok sorakoznak a jegyzékben, többnyire bibliográfiák, repertóriumok, nyomtatott katalógusok, de szép számmal akadnak közöttük szakkönyvek, tankönyvek, jegyzetek, gyűjteményes munkák, könyvtári évkönyvek és megtalálhatók a könyvtári szaksajtóra vonatkozó legfontosabb adatok is. Az egységes szerkezetbe foglalt könyvészet segítségével megbízható képet kaphat az olvasó a könyvtáros szakmát foglalkoztató témákról, kérdésekről, az adott korszak által favorizált kiadványtípusokról.

A kronológia használatát segíti a 4. kötetben előforduló új rövidítések jegyzéke, vagyis a rövidítések feloldásához nélkülözhetetlen az alapmű 2. kötetében közölt jegyzék használata. A kötet használatához nélkülözhetetlenek a különféle mutatók. A személynevek mutatója az adott napra mutat. A pótlások és javítások dátumai megelőzik a 2008-2010 közötti évekre vonatkozó új tételeket, a két adatsorozat közötti határt a Δ szimbólum jelöli. A mutatóban közölt rendszavak **fett** betűvel, az utalók viszont kurrens típussal szerepelnek. Utalóként többnyire az asszonynevek leánykori alakja található. Mindössze egy esetben figyelhető meg következetlenség a névmutatóban, az Assisi Szent Ferenc utaló a Szent Ferenc, Assisi alakhoz vezet, holott

célszerűbb lett volna a mutatótételt Ferenc, Assisi Szent alakban elkészíteni. A névmutatóban nem szerepelnek a bibliográfiában közölt nevek, így ez a visszakeresési lehetőség némileg hiányzik.

A kronológiához még két mutató kapcsolódik. Az egyik az Intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek, a másik pedig a Tárgymutató. Előbbi esetében a praktikum és nem az elméleti egységesség volt a vezető szempont. A budapesti intézmények ugyanis nevük betűrendjében találhatóak, kivéve a fővárosi középiskolákat, amelyek a „Budapest” címszó alatt sorakoznak. A vidéki intézmények a településekhez rendelve, azon belül betűrendben találhatóak. Az intézménynevek egységesítésének bonyolult problémáját jól oldotta meg a szerkesztő. Amennyiben módosult az intézmény neve, minden változatnál találhatóak kronológiai adatok és utalók is segítik a használatot. Bonyolult struktúrájú szervezeteknél (például

Magyar Könyvtárosok Egyesülete) a címszó mögött betűrendben sorakoznak az alárendelt egységek. A Tárgymutató válogató jellegű, célja szerint „kiegészíti a személynevek, valamint az intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek mutatója által nyújtott keresési lehetőségeket.” Ebben az indexben kaptak helyet a konferenciák, értekezletek, tanácskozások, rendezvények dátumai is.

A szerkesztő az előszó elején latin nyelvű motóval, végén annak magyar fordításában költői sorokban összegzi vállalkozását: „*Ami erőmből telt, megtettem / Bevégeztem, amit elkezdtem*”. Gerő Gyula idén február 13-án tölti be kilencvenedik életévét. A szakma és a magam nevében azt kívánom a jubilánsnak, hogy még sok hasonlóan fontos mű előszavában írhasssa le a fentieket.

Pogány György



## A pécsi püspöki könyvtár története

Különös aktualitása van annak, hogy *Schmelczler-Pohánka Éva* kötetéről szóljunk. A közelmúltban zárult le ugyanis a pécsi Klimó Könyvtár fennállásának 240. évfordulóját ünneplő jubileumi év, amely a magyar könyvtártörténet első nyilvános könyvtárának állított méltó emléket. A megemlékezés fénypontját jelentette az a 2014. októberi könyv- és könyvtártörténeti konferencia, amely az ország és a tudomány legkülönbözőbb területeiről érkező szakemberek részvételével mutatta be a rendkívül gazdag Klimó-gyűjtemény kapcsán végzett tudományos kutatások legfrissebb eredményeit. A könyvtár betűrendes katalógu-

sának 2001-ben történt megjelenése óta hagyománnyá vált Klimó-konferenciák mindegyike, a legutóbbi is annak adta ékes tanúbizonyságát, hogy a könyvtár gyűjteménye nem holt anyag, hanem egy rendkívül gazdag állomány, amely folyamatosan kínálja a kutatási témákat és anyagokat a legkülönbözőbb tudományterületek képviselői számára. De említendő ezen kívül a jubileumi év nagy vállalkozása, az *Illustrationes* digitális metszetgyűjtemény mint új szolgáltatás kialakítása is, amelynek segítségével hosszú távon megőrizhetővé, kutathatóvá és a széles közönség számára hozzáférhetővé válik a pécsi